

Wojciech Kalinowski

Kollokwium Regionalne ICOMOS Komitetu Narodowego NRD

Ochrona Zabytków 28/1 (108), 71-73

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

5. Książnica Wielka, pow. Bochnia, kwatery poliptyku późnogotyckiego po konserwacji

Oddział PKZ w Krakowie prowadzi prace nad przebudową i adaptacją zamków w Krasiczynie (muzeum i ośrodek wypoczynkowy FSO na Żeraniu w Warszawie) i w Wiśniczu (muzeum i ośrodek wypoczynkowy Ministerstwa Przemysłu Chemicznego).

go). Interesujące są badania urbanistyczne, historyczne i archeologiczne dotyczące dwóch średniowiecznych miast — Olkusza i Sławkowa (pow. Olkusz) — związanych z górnictwem kruszcowym. Trwają prace nad adaptacją przeznaczoną dla ambasady PRL pałacu z XVII wieku w Paryżu. Cennym wkładem w ochronę zabytków architektury najnowszej będzie przygotowywany katalog obiektów z drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX wieku. Prace te rozpoczęły się już w woj. katowickim.

W zakresie zabytków ruchomych prace konserwatorskie wykonuje Pracownia Konserwacji Dzieł Sztuki PKZ. W prezbiterium kościoła Bożego Ciała i Św. Marii Magdaleny w Koziegłowach (pow. Myszów) odkryto w 1973 r. gotycką polichromię z XV wieku, przy której trwają prace konserwatorskie. W Książnicach Wielkich (pow. Bochnia) od 1972 r. kontynuowane są prace konserwatorskie przy skrzydłach późnogotyckiego poliptyku. W Powroźniku (pow. Nowy Sącz) PKZ konserwują wystrój drewnianej cerkwi z XVII wieku. Dla rozwoju metod utwardzania drewna oraz konserwacji złoceń i polichromii istotne są prace przy ołtarzu głównym kościoła Św. Andrzeja w Olkuszu. Pracownia Konserwacji Organów zakończyła już całkowitą konserwację organów z drugiej połowy XVII wieku w kościele Św. Jana Chrzciciela w Orawce (pow. Nowy Targ).

6. Orawka, pow. Nowy Targ, kościół Św. Jana Chrzciciela, odnowione organy z drugiej połowy XVII wieku

Należy podkreślić, że jest to zaledwie wycinek zaprezentowanych i realizowanych przez krakowski Oddział PKZ prac konserwatorskich. Dzięki konferencji prasowej stołeczni dziennikarze mogli zapoznać się nie tylko z ich efektami, ale także z ogólną problematyką badawczą i stosowanymi metodami.

(kmn)

KOLOKWIUM REGIONALNE ICOMOS KOMITETU NARODOWEGO NRD

W dniach 5—11 maja 1974 r. odbyło się w Niemieckiej Republice Demokratycznej kolokwium zorganizowane przez tamtejszy Komitet Narodowy ICOMOS, poświęcone zagadnieniom adaptacji obiektów zabytkowych na współczesne cele użytkowe. Plenarne zebrania kolokwium odbyły się we Frankfurcie nad Odrą (otwarcie), w Neubrandenburgu (referaty) i w Magdeburgu (dyskusja i podsumowanie). Ponadto uczestnicy kolokwium mieli możliwość zapoznać się z pracami adaptacyjnymi i konserwatorskimi w Prenzlau, Güstrow, Schwerinie, Havelbergu, Jerichow i Leitzkau.

Ze strony władz centralnych ICOMOS-u udział w kolokwium wzięli: wiceprezydenci prof. Gabriel Alomar i prof. Władimir Iwanow oraz p. Maurice Berry (skarbnik) i p. Piers Rodgers (Ośrodek Dokumentacji UNESCO-ICOMOS). Poszczególne komitety narodowe reprezentowali: prof. Hruška (CSSR), prof. Pawłowicz (Jugosławia), doc. dr Kalinowski (Pol-

ska), prof. Ionescu (Rumunia), dr Wildeman (RFN), p. Martin (Szwajcaria), arch. Gyllehammar (Szwecja), arch. Harras-Cleve (Węgry) wraz z osobami towarzyszącymi¹. Gospodarzem kolokwium był prof. dr Deiters, przewodniczący Komitetu Narodowego NRD. Wraz z licznymi przedstawicielami Instytutu Ochrony Zabytków NRD i lokalnych władz terenowych w posiedzeniach brało udział 50—70 osób.

Referat wprowadzający pt. *Nowe użytkowanie społeczne monumentalnych budowli zabytkowych* wygłosił prof. dr Deiters. Scharakteryzował w nim główne cele konferencji oraz przedstawił w 29 punktach tezy dotyczące problemów ochrony i adaptacji budowli zabytkowych, ilustrując je równocześnie wybranymi przykładami projektów i realizacji w NRD. W tezach tych przedstawione zostały ogólne zasady adaptacji (pkt. 1—11), potrzeba zachowania prymatu zasad konserwatorskich przy dostosowaniu obiektów zabytkowych do celów użytkowych (pkt. 12—18), warunki wprowadzania nowej funkcji (pkt. 19—25) oraz aspekty ekonomiczne adaptacji (pkt. 26—29).

Należy podkreślić, że w tezach tych zwrócono główną uwagę na wprowadzenie do obiektów zabytkowych bezpośrednich funkcji użytkowych przez przeznaczanie ich na cele:

— społeczne i kulturalne (np. muzea, sale koncertowe, domy kultury, biblioteki itp.);

— publiczne (np. biura, siedziby stowarzyszeń, szkoły, kluby, restauracje, kawiarnie itd.);

— prywatne (mieszkania, warsztaty itp.).

Nadrzędność funkcji użytkowych znalazła wyraz w pkt. 1 tezy, który brzmiał: „*GŁÓWNYM celem ochrony zabytków jest zachowanie lub wprowadzenie możliwie intensywnego użytkowania społecznego, odpowiadającego specyfice poszczególnych zabytków*” (podkreślenie W.K.). Kierunek ten widoczny był zarówno w innych punktach tezy, jak i w prezentowanych przykładach, w których zwrócono uwagę przede wszystkim na bezpośrednią użyteczność obiektów zabytkowych. W pewnym sensie pominięto te funkcje pomników przeszłości, które mogą one pełnić bez adaptacji przez oddziaływanie artystyczne, kulturalne i dydaktyczne na szerokie kręgi społeczne.

¹ Ze strony polskiej w kolokwium wzięli również udział przedstawiciele PP PKZ: arch. arch. Stępkowski i M. Samborski z Warszawy oraz Z. Babicki z Gdańska.

Jedynie w stosunku do najcenniejszych budowli zabytkowych stwierdzono (pkt 8): „Zabytki, które zaliczyć można do dziedzictwa kulturalnego świata, powinny być w miarę możliwości udostępnione turystyce międzynarodowej”. Warto też zacytować tu pkt. 11, który świadczy o pewnych zmianach w polityce konserwatorskiej NRD: „Budowle kościelne, które nie są użytkowane dla celów sakralnych, powinny otrzymać w miarę możliwości nowe użytkowanie, związane z życiem kulturalnym i artystycznym”. Świeckie użytkowanie tych obiektów (magazyny, spichrze, mieszkania) uznane zostało za niewskazane i nie odpowiadające sakralnemu charakterowi budowli. Jako przykład negatywny pokazał prof. Deiters adaptację kościoła w Mühlhausen na muzeum rewolucji chłopskiej XVI wieku; adaptacja ta zniweczyła bogaty wystrój barokowy.

Pozostałe referaty przedstawicieli środowiska konserwatorskiego NRD tylko pośrednio dotyczyły właściwego tematu konferencji. W większości były to konserwatorskie monografie wybranych obiektów (zamek w Schwarzburgu, zamek w Schwerinie, odbudowa miasta Neubrandenburg, konserwacja wnętrza zamku w Miśni), przedstawiające ich historię oraz zakres prowadzonych lub projektowanych prac. Podobne zagadnienia przedstawiały referaty zagraniczne (Węgry, Jugosławia, ZSRR, Czechosłowacja), które bądź dotyczyły problemów rewaloryzacji miast (Keszeg, Ryga), bądź ogólnych problemów konserwatorskich w poszczególnych krajach. Najbardziej związany z tematem był improwizowany referat polski², w którym — na przykładzie prac zrealizowanych w Polsce — przedstawiono próbę klasyfikacji obiektów zabytkowych przeznaczonych do adaptacji w zależności od dopuszczalnej ingerencji w ich substancję zabytkową. Referat ten oceniony został pozytywnie przez prasę NRD³.

Po dość ożywionej dyskusji komisja wnioskowa pod przewodnictwem prof. Hruśki przedstawiła uczestnikom konferencji tezy, które w dużym stopniu były powtórzeniem sformułowań przedstawionych wstępnie przez prof. Deitersa. Tezy te zostaną udostępnione wszystkim komitetom narodowym ICOMOS-u.

W czasie objazdu zapoznano uczestników konferencji z kilkoma obiektami, w których rozpoczęto lub zainicjowano prace adaptacyjne, oraz z odbudową zniszczonych miast Neubrandenburg i Magdeburg. Warto tu wspomnieć o niektórych obiektach⁴.

Kościół pofranciszkański we Frankfurcie nad Odrą adaptowany został na salę koncertową. Przy rozwiązaniu układu funkcjonalnego, dla zachowania jednorodności trójnawowego wnętrza halowego, w pewnym sensie odwrócono kierunek ruchu. W dawnym prezbiterium umieszczono hall wejściowy, szatnie i urządzenia sanitarne (później zostaną przeniesione do skrzydła bocznego), a podium dla orkiestry oraz nowoczesne organy umieszczono w środkowej nawie przy ścianie zachodniej. Surowe wnętrza naw wzbogaca jedynie starannie zakonserwowana delikatna polichromia sklepień oraz wielkie nowoczesne świeczniki w nawie środkowej. Na widowni umieszczono dość typowe fotele, kryte materiałem w kolorze ciemnoniebieskim, co wraz z błyszczącym parkietem, który położono we wszystkich trzech nawach, może zbyt mocno kontrastuje z charakterem wnętrza. Ze względów akustycznych rozważane jest umieszczenie ekranu nad podium dla orkiestry, co jednak — sądząc z wysłuchanego tu koncertu — nie wydaje się konieczne. W dalszym etapie przewidziana jest budowa nowoczesnych pawilonów na miejscu dawnego klasztoru, które przeznaczone będą na pomieszczenia pomocnicze (sale kameralne, sale prób, garderoby, kawiarnia itd.).

Kościół farny NMP w Prenzlau, poważnie zniszczony w czasie ostatniej wojny, przeznaczony został na cele muzealne. W chwili obecnej zakończono wznoszenie nowej konstrukcji dachowej, niezwykle lekkiej, wykonanej ze stali ocynkowanej, konstrukcja kryta jest blachą miedzianą na drewnianym poszyciu.

Klasztor pobenedyktynski NMP w Magdeburgu, również poważnie uszkodzony w czasie wojny, przeznaczony został na wielki kombinat kulturalny dla tego miasta. Mają tu znaleźć pomieszczenie: muzeum, salę koncertową, lokal gastronomiczny itd. W chwili obecnej udostępniono skrzydło północne klasztoru, gdzie w refektarzu przygotowano okolicznościową wystawę konserwatorską. Obserwując prace prowadzone w klasztorze pewien niepokój budzi wierna rekonstrukcja zniszczonego skrzydła zachodniego, nie różniąca się ani materiałem, ani fakturą od części autentycznych.

Zamek renesansowy w Güstrow, opuszczony przez właścicieli w pierwszej połowie XVIII wieku i poważnie zaniedbany, mieścił małe muzealne, sale recepcyjne i koncertowe, zaplecze gastronomiczne, bibliotekę publiczną itd. Znaczna część prac konserwator-

skich i adaptacyjnych została już zakończona, czynne jest muzeum i biblioteka publiczna, a dawną salę balową dostosowano do urządzania koncertów kameralnych. Warto podkreślić, że w pracach konserwatorskich czynny udział brały ekipy polskiego PP PKZ, głównie przy pracach sztukatorskich, których wyniki są bardzo wysoko oceniane zarówno przez władze lokalne, jak i Instytut Ochrony Zabytków w Berlinie. Zapewne koniecznością było umieszczenie w salach parteru magazynów biblioteki publicznej, które wypełnione regałami i szafami niweczyły efekt bogatego wnętrza. W przedstawionych materiałach i udzielanych na miejscu objaśnieniach brakowało informacji o badaniach archeologiczno-architektonicznych, które pozwoliłyby zapewne wyjaśnić wiele z wcześniejszej, średniowiecznej historii zamku.

Zamek w Schwerinie jest niezwykle interesującą budowlą eklektyczną z połowy XIX wieku z zachowanymi fragmentami skrzydeł późnorenesansowych i tradycjami sięgającymi wczesnego średniowiecza (gród Obortrytów), niezwykle malowniczo usytuowaną na wyspie u brzegu jeziora. Zamek ten nie był zniszczony i użytkowany jest obecnie przez szkołę. Prace konserwatorskie zostały tu dopiero rozpoczęte, przy czym obiekt ma mieć charakter wielofunkcyjny: muzeum, sala koncertowa, szkoła politechniczna, lokale gastronomiczne itd. Wydaje się, że należy z uznaniem przyjąć fakt podjęcia prac konserwatorskich bardzo bogatego wystroju eklektycznego wnętrza, co jest zarówno zadaniem trudnym, jak i zupełnie nowym. Warto może tu wspomnieć, że w zamku zachowały się urządzenia centralnego ogrzewania z drugiej połowy XIX wieku, które są bardzo interesującym zabytkiem techniki.

Zamek renesansowy w Leitzkau, wzniesiony na miejscu romańskiego opactwa benedyktynskiego, został już adaptowany na liceum techniczne. Ze względu na dość skromny wystrój wnętrz ten sposób użytkowania nie budzi większych zastrzeżeń. Natomiast niepokoi projektowane przeznaczenie ruin kościoła poklasztorowego na salę gimnastyczną. Efektem tego jest już odbudowanie ściany południowej kościoła i zamierzona rekonstrukcja ściany północnej. Wydaje się, że tu również niedostatecznie zainteresowano się relikami wcześniejszego klasztoru, którego fragmenty skrzydła zachodniego zachowały się w piwnicach zamku renesansowego, a zniszczone skrzydło wschodnie zo-

² Polski referat nie był początkowo przewidziany i przygotowany został w trakcie konferencji.

³ Berliński tygodnik „Sonntag” (24.VI.1974) obszernie streścił polską wypowiedź, podkreślając m.in. zainteresowanie, jakie wzbudziła polska inicjatywa oferowania zabytków różnym przed-

siębiorstwom i instytucjom w formie ubiegłorocznej wystawy „Zabytki przeznaczone do zagospodarowania społecznego”. Referat polski uznany został za najciekawszy: „Unter der zahlreichen Beiträgen war am eindrucksvollsten der von Dr. Kalinowski vom polnischen Denkmalmat’ (tamże, s. 8).

⁴ Na objazd naukowy przygotowany został drukowany przewodnik: *Zur Fragen der neuen gesellschaftlichen Nutzung monumentaler Baudenkmale*, Institut für Denkmalpflege, b.m.w. 1974, ss. 67, z licznymi planami i ilustracjami.

stało całkowicie znielowane bez uczynienia jego reliktyw.

Ratusz późnogotycki we Frankfurcie nad Odrą, częściowo zniszczony w czasie ostatniej wojny, przeznaczony został na muzeum sztuki współczesnej, a w dawnym, zamurowanym jeszcze na początku XVII wieku podcieniu (tzw. Gerichtslaube) urządzono kameralną salę koncertową. Prace adaptacyjne zostały ukończone i na realizację czeka konserwacja wystroju zewnętrznego budynku (m.in. problem rekonstrukcji wieżyczki w szczycie północnym).

Obserwując prowadzone obecnie prace

konserwatorskie w NRD należy z uznaniem podkreślić wielki rozmach, z jakim przystąpiono do prac mających na celu prawidłowe wykorzystanie opuszczonych budowli zabytkowych. Poważną trudnością, występującą nie tylko w NRD, jest brak fachowych kadr i wyspecjalizowanych przedsiębiorstw. Dla niektórych zadań organizowane są wydzielone grupy robocze, jak np. tzw. Schlossbauhütte w Schwerinie. Przy tych trudnościach dziwi niekiedy podejmowanie wiernych rekonstrukcji zniszczonych części budowli, nieraz nieco sprzeczne z duchem Karty Weneckiej.

Oceniając wyniki konferencji, która wiele wniosła dla ogólnego rozpoznania problematyki adaptacji użytkowej budowli zabytkowych, należy podkreślić niezwykle sprawną organizację i doskonale wyposażenie techniczne (m.in. przenośne urządzenia do tłumaczenia symultanicznego) oraz wielką gościnność i serdeczność zarówno ze strony przedstawicieli tamtejszych władz konserwatorskich, jak i terenowych organów administracji.

Wojciech Kalinowski

VIII SYMPOZJUM OCHRONY DREWNA W ROGOWIE

W dniach 24 i 25 września 1974 r. odbyło się w Rogowie koło Kuluszek, w sali konferencyjnej Zarządu Lasów Doświadczalnych Akademii Rolniczej, VIII Sympozjum Ochrony Drewna. Zorganizował je Komitet Technologii Drewna PAN i Instytut Ochrony Lasu i Drewna Akademii Rolniczej w Warszawie. Na sympozjum wygłoszono i przedyskutowano dziewiętnaście referatów zagranicznych i polskich. Autorzy zagraniczni prezentowali następujące tematy: H. Kirk (Institut für Forstwissenschaften, Eberswalde, NRD) — *Niektóre aspekty biologicznych badań i oceny środków ochrony drewna*, W. Liese (University at Hamburg, RFN) — *Nowe normy DIN w zakresie badania środków ochrony drewna*, J. A. Pietrenko (Institut Lesa i Drewnosy Akademii Nauk, Krasnojarsk, ZSRR) — *Mikroflora drewna impregnowanego w badaniach poligonowych*, V. Paserin (Statný

Drevárský Výskumný Ústav, Bratislava, CSSR) — *Nieniszcząca metoda oceny w warunkach polowych wytrzymałości impregnowanego drewna*, V. Necesaný (Statný Drevárský Výskumný Ústav, Bratislava, CSSR) — *Mechanizm wstępnej fazy rozkładu enzymatycznego ultrastruktury drewna przez grzyby*.

Z polskich referatów należy odnotować: J. Ważny (Akademia Rolnicza, Warszawa) — *Analiza porównawcza standardowych metod badania wartości grzybobójczej środków ochrony drewna stosowanych w krajach RWPG w stosunku do Basidiomycetes*, M. Czajnik (A. R., Warszawa) — *Metody badań stanu zachowania drewnianych obiektów zabytkowych na przykładzie dworu w Żyrzynie*, W. Kurpik (A. R., Warszawa i Muzeum Budownictwa Ludowego, Sanok) — *Wpływ podwyższonych temperatur na grzyby *Coniophora cerebella* i *Lenzites sepiaria**, J. Do-

minik, S. Kinelski, (A. R., Warszawa) — *Wyniki doświadczeń dezynsekcji surowca opianowanego przez rytyla (*Hylocoetus dermestoides* L.)*, J. Ważny, A. Grzywacz (A. R., Warszawa) — *Wartość toksyczna fungicydów systemicznych w stosunku do grzybów rozkładu drewna brunatnego, białego i szarego*.

Zagadnienie ochrony i konserwacji drewna jest jednym z podstawowych współczesnych problemów konserwatorskich, zarówno w dziedzinie architektury, jak i w zakresie zabytków ruchomych. Instytucją szczególnie zainteresowaną badaniami i osiągnięciami w aspekcie ochrony drewna jest Ośrodek Dokumentacji Zabytków. Pełne teksty referatów z konferencji w Rogowie będą publikowane w „Zeszytach Problemowych Nauk Rolniczo-Leśnych PAN”.

Bolesław Bielawski

VII MUZEALNY PRZEGLĄD FILMÓW W KIELCACH

W dniach od 7 do 9 października 1974 r. odbył się w Kielcach VII Muzealny Przegląd Filmów p.n. *Muzealnictwo i ochrona zabytków*. Przed projekcjami wygłoszono dwa referaty: A. Oborny mówił na temat muzealnictwa w filmie oświatowym, zaś B. Paprocki o ochronie zabytków w filmie oświatowym. W trakcie dyskusji postulowano m.in. konieczność pełniejszego niż dotychczas filmowania zabiegów konserwatorskich, ściślejszą współpracę konserwatora z reżyserem oraz proponowano, aby szkolenie konserwatorskie obejmowało oprócz fotografowania także naukę posługiwania się kamerą filmową. Interesujący był wniosek dotyczący wprowadzenia w Wyższej Szkole Fil-

mowej etudy o sztuce lub konserwatorstwie jako obowiązującego egzaminu.

W trakcie przeglądu pokazano 43 filmy, w tym 12 z zagranicy. Zaprezentowano m.in. *Muzea polskie* R. Banacha (1948 r.), *Niobe* K. Muchy (1962 r.), *Stanisław Lorentz* K. Muchy (1968 r.), *Ratujemy dzieła sztuki* S. Lenartowicza, *Drewniane miasteczka* Z. Halota (1973 r.).

Z filmów zagranicznych można wyróżnić m.in. film *Ostatnia Wieczera* M. Ricottiego (1968 r.), *Nubia* R. Génota (1966 r.) i *La Violenza e la Pieta* B. Giordaniego.

Nagrody i wyróżnienia ufundowali m.in. Generalny Konserwator Zabytków,

Zarząd PKZ oraz instytucje kieleckie: Wojewódzki Konserwator, Muzeum Świętokrzyskie i Wydział Kultury Urzędu Miejskiego. Jury, któremu przewodniczył doc. dr hab. Zb. Czeczot-Gawrak, w podsumowaniu spotkania wyraziło opinię, że zaprezentowane filmy potwierdziły niezastąpione walory techniki filmowania twórczej pracy w dziedzinie muzealnictwa i ochrony zabytków.

Kielecki przegląd filmowy powinien przyczynić się do nowych, szerszych niż dotychczas inicjatyw programowych i realizacyjnych polskiej kinematografii oraz TV.

Stanisław Hiż